

Praha 30. 9. 2002

47

**Výběrové šetření o zdravotním stavu české populace
(HIS CR 2002) - Charakteristika výběrového souboru (II. díl)**

V tomto šetření byly uskutečněny rozhovory s 2 476 respondenty z celého území České republiky ve věku 15 a více let, z toho bylo 1 169 mužů a 1 307 žen. Protože v roce 2001 proběhlo v České republice Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen SLDB), které nám poskytuje podrobná data o základních charakteristikách populace, je možné, na rozdíl od předchozích šetření, podrobněji porovnat rozložení výběrového souboru z hlediska více sledovaných charakteristik a posoudit tak reprezentativnost výběru.

Následující tabulky popisují základní demografické, socioekonomické a geografické struktury výběrového souboru, tj. rozdělení podle pohlaví, věku, rodinného stavu, velikosti domácnosti, národnosti, vzdělání, ekonomické aktivity, pracovního zařazení a velikostní skupiny obce.

U většiny charakteristik bylo možné porovnat struktury obou souborů pro obyvatelstvo starší 15 let (šetření se účastnili pouze respondenti starší 15 let), rozložení obyvatelstva ze SLDB podle národnosti a velikostní skupiny obce však není členěno podle věku (rozložení podle velikostní skupiny obce je členěno podle věku jen pro obě pohlaví dohromady), pro srovnání jsou proto použity údaje za obyvatelstvo celkem. Rovněž rozložení obyvatelstva podle velikosti domácnosti z hlediska věku a pohlaví není dostupné, srovnání je proto provedeno pro všechno obyvatelstvo, bez rozlišení těchto charakteristik.

Pohlaví a věk

Z celkového počtu osob, které podstoupily rozhovor, bylo 47,2 % mužů a 52,8 % žen, což zhruba odpovídá zastoupení mužů a žen v populaci podle údajů SLDB. Výběrový soubor je tedy z tohoto hlediska reprezentativní (testováno Chí-kvadrát testem).

Rozložení respondentů podle věkových kategorií se příliš neliší od rozložení celé populace, průměrná odchylka je u mužů 1,35 %, u žen pak 1,19 % (v roce 1999 to bylo u mužů 1,5 %, u žen 0,52 %). Největší odchylka (záporná) byla zaznamenána ve věkové kategorii 35-44 let u obou pohlaví.

Struktura výběrového souboru podle věku a pohlaví ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Věková skupina	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
15-24	242	20,7	18,9	1,8	206	15,8	16,8	-1,0
25-34	211	18,0	19,2	-1,2	246	18,8	17,1	1,7
35-44	169	14,5	16,8	-2,3	163	12,5	15,1	-2,6
45-54	210	18,0	19,2	-1,2	234	17,9	18,2	-0,3
55-64	172	14,7	12,8	1,9	199	15,2	13,2	2,0
65-74	109	9,3	8,6	0,7	149	11,4	10,9	0,5
75+	56	4,8	4,6	0,2	110	8,4	8,6	-0,2
Celkem	1169	47,2	48,2	1,35	1307	52,8	51,8	1,2

Na základě Chí-kvadrát testu bylo zjištěno, že rozložení respondentů do věkových skupin odpovídá rozložení celé populace podle věku, proto lze považovat výběrový soubor i z tohoto hlediska za reprezentativní (Chí-kvadrát test potvrdil reprezentativnost výběru podle věku především u mužů, u žen na 5 % hladině významnosti reprezentativnost potvrzena nebyla).

Rodinný stav

Pro porovnání struktury podle rodinného stavu bylo nutné údaje poněkud transformovat, neboť ze SLDB je dostupné členění pouze do čtyř základních kategorií. Proto byly kategorie „dosud svobodný(á)“ a „druh, družka“ sloučeny do kategorie „svobodný(á)“, kategorie „žijící odděleně“ pak byla přiřazena ke kategorii „sezdaný(á)“.

Struktura výběrového souboru podle rodinného stavu ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Rodinný stav	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Svobodný(á)	379	32,4	30,5	2,0	294	22,5	20,7	1,8
Sezdaný(á)	672	57,5	57,4	0,1	672	51,4	53,4	-2,0
Rozvedený(á)	81	6,9	8,5	-1,6	132	10,1	10,3	-0,2
Ovdovělý(á)	36	3,1	3,0	0,1	208	15,9	14,9	1,0
Nezjištěno	1	0,1	0,7	-0,6	1	0,1	0,6	-0,5

Rozdělení respondentů ve výběrovém souboru podle rodinného stavu do značné míry odpovídá rozložení osob v celé populaci. Výraznější odchylka je patrná u osob svobodných, což může být způsobeno skutečností, že do kategorie „druh, družka“, kterou jsme k dosud svobodným osobám pro toto srovnání přiřadili, jsou zahrnuty nejen osoby svobodné, ale i rozvedené a ovdovělé. Průměrná odchylka byla u mužů 0,88 %, u žen 1,11 %.

Velikost domácnosti

Srovnání podle velikosti domácnosti je poněkud obtížné, data jsou dostupná pouze ze SLDB 1991, a to bez rozlišení věku a pohlaví. K tomuto účelu byl použit údaj o velikosti hospodařící domácnosti. Ze srovnání za obě pohlaví dohromady lze říci, že ve výběrovém souboru je nižší podíl domácností jednotlivců (ve výběru 13,5 %, v celé populaci 26,3 %, přičemž lze předpokládat že jejich podíl se oproti roku 1991 zvýšil) a vyšší podíl domácností 3 a vícečlenných. Průměrná odchylka je poměrně vysoká, a to 3,7 %.

Struktura souboru podle velikosti domácnosti ve srovnání s údaji SLDB 1991

Velikost domácnosti (počet členů)	HIS 2002		ČSÚ	Rozdíl HIS-ČSÚ
	počet	%	%	
1	335	13,5	26,3	-12,8
2	668	27,0	27,2	-0,2
3	559	22,6	18,5	4,0
4	661	26,7	20,8	5,9
5	176	7,1	5,6	1,5
6+	74	3,0	1,5	1,5
nezjištěno	3	0,1	0,0	0,1

Národnost

Z porovnání struktury výběrového souboru se strukturou celé populace z hlediska národnosti vyplývá, že základní rozložení je shodné, podíl osob s českou národností se liší jen velmi málo. Oproti předchozím šetřením byla zavedena národnost polská, rozložení osob s jinou než českou národností však nelze příliš dobře srovnat s rozložením v celé populaci, neboť jejich zastoupení je poměrně nízké a náhodným výběrem nemusely být vždy zahrnuty. Rozdíly mohou být také způsobeny tím, že údaje o rozložení celé populace jsou za všechno obyvatelstvo (bez rozlišení věku), výběr však zahrnuje pouze obyvatelstvo starší 15 let.

Struktura výběrového souboru podle národnosti ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Národnost	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Česká	1120	95,8	95,9	-0,1	1257	96,2	96,0	0,2
Slovenská	33	2,8	1,9	0,9	26	2,0	1,9	0,1
Romská	6	0,5	0,1	0,4	8	0,6	0,1	0,5
Německá	5	0,4	0,4	0,0	6	0,5	0,4	0,1
Polská	1	0,1	0,4	-0,3	5	0,4	0,6	-0,2
Jiná	4	0,3	1,2	-0,9	5	0,4	1,0	-0,6

Vzdělání

Rozložení z hlediska vzdělání bylo plně srovnatelné. Osoby jsou v obou srovnávaných souborech rozloženy přibližně stejně, výběrový soubor se od celé populace liší pouze nižším zastoupením osob se základním a učňovským vzděláním, vyšší je naopak podíl osob se středním a vyšším vzděláním. Tato skutečnost může být způsobena menší ochotou respondentů s nižším vzděláním šetření se účastnit, neboť si dostatečně neuvědomují jeho význam. Průměrná odchylka činila u mužů 2,04 %, u žen byla její hodnota 2,58 %.

Struktura výběrového souboru podle vzdělání ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Vzdělání	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Základní, bez vzdělání	187	16,0	17,2	-1,2	334	25,6	29,9	-4,3
Učňovské	492	42,1	46,0	-3,9	384	29,4	31,5	-2,1
Střední	334	28,6	24,6	4,0	436	33,4	30,1	3,3
Vyšší odborné	20	1,7	1,2	0,5	49	3,7	1,3	2,4
Vysokoškolské	136	11,6	10,9	0,7	104	8,0	7,2	0,8

Ekonomická aktivita

Pro srovnání ekonomické aktivity byly opět nutné určité úpravy. Ke kategorii „zaměstnaní“ byly přiřazeny osoby na mateřské dovolené, ke kategorii „ostatní“ byli přiřazeni studenti a osoby v domácnosti.

Struktura výběrového souboru podle ekonomické aktivity ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Ekonomická aktivita	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Zaměstnaní	710	60,7	63,7	-3,0	642	49,1	48,4	0,7
Nezaměstnaní	82	7,0	6,2	0,8	84	6,4	5,3	1,1
Důchodci	251	21,5	20,4	1,1	440	33,7	32,1	1,6
Ostatní	126	10,8	9,7	1,1	141	10,8	14,3	-3,5

Srovnáním se strukturou celé populace z hlediska ekonomické aktivity zjišťujeme, že ve výběrovém souboru je nižší podíl osob zaměstnaných, více je naopak osob nezaměstnaných a důchodců. Tyto rozdíly souvisí pravděpodobně s neuskutečněnými rozhovory, osoby které jsou zaměstnané mají menší pravděpodobnost zastižení v domácnosti a zřejmě jsou i z důvodu časové vytíženosti méně ochotné poskytnout rozhovor, u důchodců a nezaměstnaných osob je větší jak pravděpodobnost zastižení, tak i ochota šetření se zúčastnit. Průměrná odchylka byla u mužů 1,51 %, u žen 1,74 %.

Míra nezaměstnanosti vypočítaná na základě výběrového souboru činí 10,9 % (hranice 95 % intervalu spolehlivosti jsou 9,4 % až 12,5 %), což je údaj mírně vyšší, než uvádí MPSV (8,7 % ke konci 2. čtvrtletí 2002).

Současné zaměstnání

Z hlediska současného zaměstnání (podle klasifikace zaměstnání) je opět možné oba soubory porovnat. Zde je nutné vycházet z údajů publikovaných ve Statistické ročence 2000, ty jsou však uvedeny pouze pro osoby zaměstnané, proto jsme osoby bez pracovního zařazení (studenti, invalidní důchodci a osoby v domácnosti), starobní důchodce a osoby nezaměstnané z výběrového souboru pro toto srovnání vyřadili.

**Struktura souboru podle současného zaměstnání ve srovnání s údaji
ze Statistické ročenky 2000**

Pracovní zařazení	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS- ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci	49	7,0	8,2	-1,2	18	2,8	3,5	-0,7
Vědečtí a odborní duševní pracovníci	65	9,3	9,0	0,3	76	11,9	12,8	-1,0
Techničtí, zdravotničtí a pedagogičtí pracovníci	114	16,3	15,2	1,1	172	26,9	23,2	3,6
Nižší administrativní pracovníci	21	3,0	2,8	0,2	110	17,2	14,1	3,1
Provozní pracovníci ve službách a obchodě	62	8,8	7,3	1,6	107	16,7	18,2	-1,4
Kvalifikovaní dělníci v zemědělství a lesnictví	11	1,6	2,1	-0,5	6	0,9	1,9	-1,0
Řemeslníci a kvalifikovaní výrobci, zpracovatelé a opraváři	227	32,4	30,5	1,9	57	8,9	7,3	1,6
Obsluha strojů a zařízení	91	13,0	16,9	-3,9	20	3,1	7,5	-4,4
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	48	6,8	6,0	0,9	74	11,6	11,4	0,2
Příslušníci armády	13	1,9	2,1	-0,2	0	0,0	0,0	0,0

Ve výběrovém souboru je zahrnuto méně zákonodárců, vedoucích a řídicích pracovníků, dále pak pracovníků obsluhujících stroje a zařízení, naopak je zde více technických, zdravotnických a pedagogických pracovníků a nižších administrativních pracovníků (rozdíl může být způsoben chybným zařazením respondenta do klasifikační třídy ze strany tazatele). Průměrná odchylka představuje u mužů 1,2 %, u žen pak její hodnota je 1,7 %.

Velikostní skupina obce

Rozložení obyvatelstva podle velikosti obce je dostupné jen z předběžných výsledků SLDB a není členěno podle věku, proto je do srovnání zahrnut údaj o obyvatelstvu celkem a ne jen starším 15 let. Přesto je rozložení respondentů ve výběru přibližně shodné s rozložením celé populace, méně zastoupení jsou pouze respondenti z obcí nad 50 000 obyvatel. Průměrná odchylka je 0,87 % u mužů, 0,57 % u žen.

Struktura výběrového souboru podle velikostní skupiny obce ve srovnání se strukturou obyvatelstva ze SLDB 2001

Velikostní skupina obce (podle počtu obyvatel)	Muži				Ženy			
	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ	HIS 2002		ČSÚ	rozdíl HIS-ČSÚ
	počet	%	%		počet	%	%	
Do 999 obyvatel	209	17,9	17,5	0,4	218	16,7	16,8	-0,1
1 000-1 999	108	9,2	9,0	0,2	120	9,2	8,7	0,5
2 000-4 999	150	12,8	11,1	1,7	143	10,9	10,9	0,0
5 000-19 999	210	18,0	18,0	0,0	250	19,1	18,0	1,1
20 000-49 999	144	12,3	12,0	0,3	156	11,9	12,2	-0,3
50 000 a více ob.	348	29,8	32,4	-2,6	420	32,1	33,5	-1,4

Další charakteristiky

Následující tabulka uvádí strukturu souboru podle příjmu a počtu let vzdělání, tyto dvě charakteristiky souboru bohužel nelze srovnat s celou populací, neboť nejsou v této podobě ČSÚ zjišťovány.

Struktura souboru podle délky vzdělání a příjmu domácnosti

Ukazatel	Muži		Ženy	
	počet	%	počet	%
Počet let vzdělání				
0-10 let	216	18,5	372	28,5
11-13 let	762	65,2	752	57,5
14 a více let	188	16,1	179	13,7
Odmítl	3	0,3	4	0,3
Příjem domácnosti na osobu				
Do 5 000 Kč	211	18,0	264	20,2
5 000-6 999 Kč	346	29,6	478	36,6
7 000-8 999 Kč	268	22,9	257	19,7
9 000-11 999 Kč	134	11,5	125	9,6
12 000 a více Kč	127	10,9	103	7,9
Odmítl	45	3,8	46	3,5
Neví	38	3,3	34	2,6

Nejčetnější kategorií z hlediska délky vzdělání je 11-13 let, tato skupina zahrnuje 65,2 % mužů a 57,5 % žen. Nejvíce osob zařadilo svoji domácnost podle hodnoty průměrného měsíčního příjmu na osobu do kategorie 5 000-6 999 Kč. Na tuto otázku odmítlo nebo neznalo odpověď 163 respondentů, tj. 7,1 % mužů a 6,1 % žen.

Závěr

Ze srovnání s obyvatelstvem České republiky je patrné, že výběrový soubor respondentů je reprezentativní z hlediska věku a pohlaví, poměrně malé jsou také odchylky v rozložení podle rodinného stavu, národnosti, pracovního zařazení i velikostní skupiny obce (průměrná odchylka menší než 2 %). Výraznější rozdíly v rozložení respondentů podle velikosti domácnosti, vzdělání a ekonomické aktivity mohou souviset s rozdílnou zastížitelností a ochotou respondentů zúčastnit se šetření.

Vypracovala: Bc. Šárka Daňková